

Covid-19 Pandemisi Sonrası Sağlık Turizmi Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Health Tourism Studies After the Covid-19 Pandemic

Sıddık KESKİN^a, Reyhan KESKİN^b ve Harika TEKİNTANGAÇ^c

^a Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Van, Türkiye.

^b Lisans Öğrencisi, Uluslararası Balkan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Üsküp, Makedonya.

^c Bilim Uzmanı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Dursun Odabaş Tıp Merkezi, Van, Türkiye.

Özet

Bibliyometrik analiz kısaca; belirli bir alanda ve araştırmacı tarafından belirlenen, belirli bir dönemde yayımlanmış çalışmaların, nicel analizi ile birlikte bu çalışmaların; yazar, ülke, dergi ve organizasyon gibi birimlerle ilişkilendirildiği bir analiz yöntemi olarak tanımlanabilir. COVID-19, 2019 Aralık ayının sonunda Çin’de ortaya çıkmış ve kısa sürede tüm dünyaya yayılım göstermiştir. Bu çalışmada, COVID-19 pandemisi sonrası, 2022-2024 yılları arası Web of Science veri tabanındaki dergilerde, yayımlanan ve “health tourism” anahtar kelimesi ile belirlenen makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır.

Bu amaçla, 5029 makale çalışmaya dahil edilmiştir. Ağ haritası ile birlikte, düğümler arası bağlantıları belirlemek üzere VOSviewer (ver: 1.6.20) programı kullanılmıştır. Ağ haritasında, en fazla kullanılan anahtar kelimenin “health tourism” olduğu ve bunu “medical tourism” ile “health and wellness tourism” anahtar kelimelerinin izlediği görülmüştür. Ortak atıf ağında, en çok atıf yapılan makalenin Konstantakopoulu (2022)’nin çalışması, olduğu, en çok atıf yapılan derginin ise “International Journal of Environmental Research and Public Health”, dergisi olduğu gözlenmiştir. Bibliyografik eşleşme analizinde, ülke ve kurum işbirliğinde bağlantı gücü en yüksek ülkenin Çin ve kurumun ise bu ülkede yer alan “University of Macau” olduğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak, COVID-19 pandemisi sonrası sağlık turizminin geniş bir araştırma alanı bulduğu gözlenmiştir. Bu çalışmanın, sağlık turizmi çalışmaları ile ilgili genel bir perspektif sunması açısından, konu ile ilgili çalışacak araştırmacılara önemli bir bakış açısı sağlaması düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik analiz, Sağlık Turizmi, Medikal Turizm, COVID-19.

Abstract

Bibliometric analysis briefly; studies published in a certain field and in a certain period determined by the researcher, together with the quantitative analysis of these studies; It can be defined as an analysis method in which it is associated with units such as author, country, journal and organization. COVID-19 emerged in China at the end of December 2019 and spread all over the world in a short time. In this study, a bibliometric analysis was performed with the articles published in the journals in the Web of Science database between 2022 and 2024 after the COVID-19 pandemic and determined with the keyword "health tourism".

For this purpose, 5029 articles were included in the study. Along with the network map, the VOSviewer (ver: 1.6.20) program was used to determine the connections between nodes. The network map shows that the most used keyword is “health tourism”, followed by “medical tourism” and “health and wellness tourism”. In the co-citation network, the most cited article is the study of Konstantakopoulu (2022) and the most cited journal is “International Journal of Environmental Research and Public Health”. In the bibliographic coupling analysis, it was determined that the country with the highest connection strength in country and institution cooperation was China and the institution was “University of Macau” located in this country.

As a result, it has been observed that health tourism has found a wide research area after the COVID-19 pandemic. It is stated that this study will provide an important perspective for researchers who will study on the subject, in terms of providing a general perspective on health tourism studies.

Keywords: Bibliometric analysis, Health Tourism, Medical Tourism, COVID-19.

Önerilen Atıf:

Keskin, S., Keskin, R. ve Tekintangaç, H. (2024). Covid-19 Pandemisi Sonrası Sağlık Turizmi Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi. *Journal of Academic Tourism Studies*, 5(Özel Sayı): 51-59.

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 14.09.2024

Kabul Tarihi 15.10.2024

Sayı Editörü

Sedat Şahin

Sorumlu Yazar

Sıddık KESKİN

skeskin@yyu.edu.tr

1. GİRİŞ

Turizm kısaca; dinlenme, eğlenme, görme veya tanıma amaçlı evden uzaklaşmak ve ev dışında zaman geçirmek olarak ifade edilebilir. Sağlık turizmi ise genel anlamıyla; bireylerin daha iyi tıbbi tedaviye, işleme veya sağlıklı yaşam deneyimine erişmek üzere, ikamet ettikleri ülke dışına seyahat etmeleri olarak tanımlanabilir. Sağlık turizmi, küresel turizm endüstrisi içerisinde hızla büyüyen bir sektör olup, bireyin sağlığını ve refahını iyileştirmeyi veya sürdürmeyi amaçlayan farklı faaliyet ve hizmetleri kapsar. Düşük maliyet, elektif tedavilere erişim, tedavi için daha kısa bekleme süresi veya tıbbi işlemleri eğlence amaçlı seyahatlerle birleştirme gibi nedenlerle sağlık turizmi yapılabilmektedir.

İlk olarak Aralık 2019'da Çin'de görülen yeni tip koronavirüs hastalığı (COVID-19) kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve 2 Mart 2020 tarihi itibarıyla Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020). COVID-19 pandemisi ile birlikte, dünya çapında uygulanan izolasyonlar, bireylerin evde geçirdikleri süreyi artırmış ve bu da medya ve teknoloji kullanımının artmasına neden olmuştur. Böylece eğitimden sağlığa, siyasetten sanata, birçok alanda toplumsal değişimler gözlenmiştir. Bu değişikliklerin yapısını ve durumunu belirlemek üzere birçok alanda akademik çalışma yapılmıştır.

Bibliyometrik analiz kısaca; belirli bir alanda ve araştırmacı tarafından belirlenen, belirli bir dönemde yayımlanmış olan akademik çalışmaların, nicel analizi ile birlikte bu çalışmaların; yazar, ülke, dergi ve organizasyon gibi birimlerle ilişkilendirildiği bir analiz yöntemi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, bibliyometrik analiz ile makalelerin ve bu makalelerin yayımlanmış oldukları dergilerin performansları ile birlikte, işbirliği yapılan yazarlar ve kuruluşlar belirlenerek haritalandırma yapılabilir. Böylece, iyi planlanan ve analiz edilen bibliyometrik çalışmalar; araştırmacılara, çalışma alanlarının durumu, ilişki yapısı ve yönelimler hakkında önemli bilgiler sağlayabilir.

Bu çalışmada, COVID-19 pandemisi sonrasında sağlık turizmi alanında yayımlanan makalelerin, bibliyometrik analizi yapılarak, bu makalelerin; yazar, ülke, dergi ve organizasyon gibi birimlerle ilişkileri değerlendirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada, COVID-19 pandemisi sonrası, 2022-2024 yılları arası Web of Science veri tabanındaki dergilerde, yayımlanan ve "health tourism" anahtar kelimesi ile belirlenen makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır.

WOS'tan (Web of Science) yapılan tarama sonucunda, 5029 makale çalışmaya dahil edilmiştir. Analiz için dahil etme kriterlerini sağlayan çalışmalar; yayın yılı, dergi, başlık, yazar, kuruluş, anahtar kelime, belge türü, özet ve alıntı sayısı bilgileri ile 'txt' uzantılı dosya formatında kaydedilmiştir. Daha sonra, yayın, yazar, kaynak, yayın yapan kurum, ülke ve anahtar kelime kriterleri ile analiz edilmiştir.

VOSviewer programında, analiz sonucu oluşan şekillerdeki düğümlerin boyutları oluşum sıklıklarını göstermektedir. Düğümler arasındaki eğri çizgiler, aynı yayında kelimelerin birlikte bulunduğunu gösterirken, iki düğüm arasındaki uzaklığın küçük olması, iki anahtar kelimenin bir arada bulunma sayısının yüksek olduğunu ifade etmektedir (Eck ve Waltman, 2022). Analiz için VOSviewer (sürüm 1.6.20) programı kullanılmıştır.

3. BULGULAR

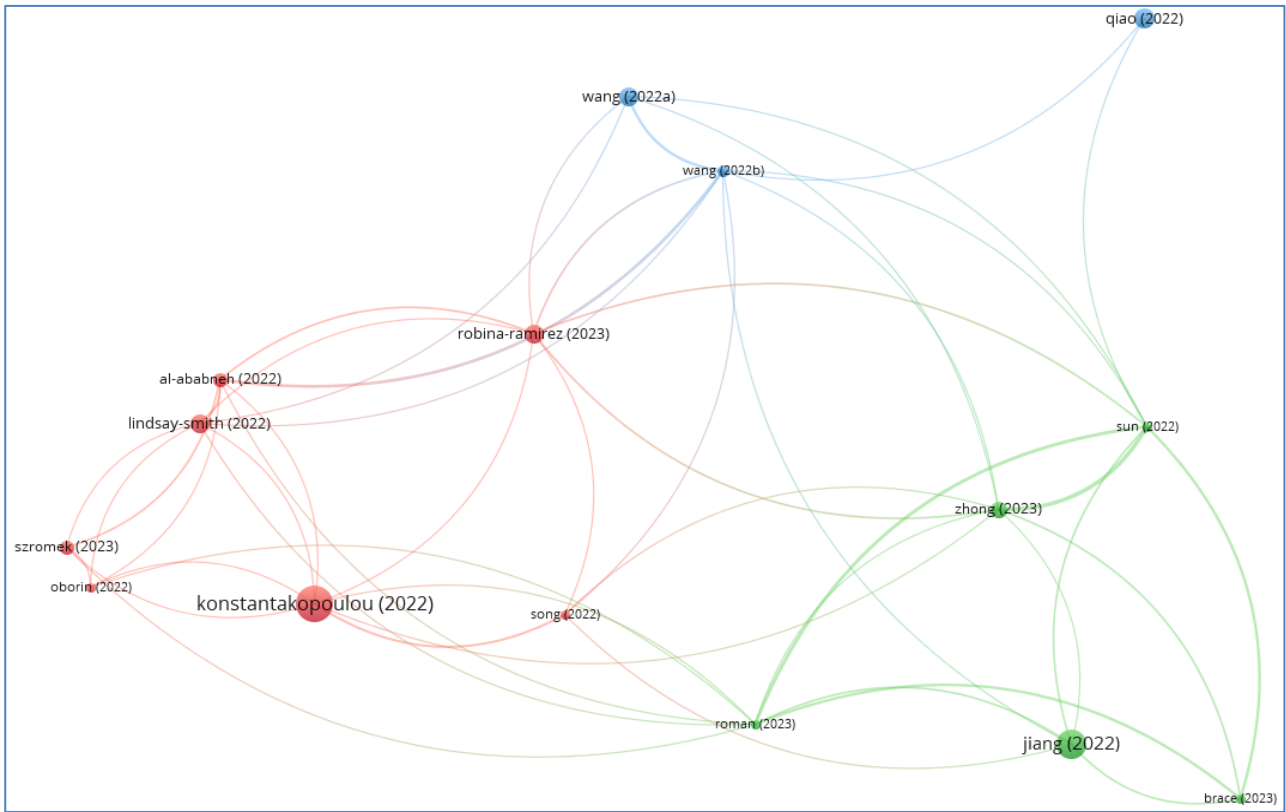
3.1. Yayınlar için sonuçlar

COVID-19 pandemisi sonrasında, sağlık turizmi ile ilgili yapılan yayınlar ve bu yayınların almış olduğu atf sayıları, toplam bağlantı gücü ile birlikte Tablo 1'de verilmiştir. Yayınlarla ilişkin ağ haritası ise Şekil 1'de verilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü üzere; COVID-19 pandemisi sonrasında,

'Konstantakopoulou (2022)'nun çalışması, 25 atıf alarak, atıf sıralamasında ilk sırada yer alırken, toplam bağlantı gücü 10 olmuştur. 'Sun (2022)'un çalışması ise 26 ile Toplam bağlantı gücü en yüksek olan çalışma olmuştur (Tablo 1 ve Şekil 1).

Tablo 1. Yayınlar İçin Sonuçlar

Yayınlar [Document]	Atıflar [Citations]	Toplam bağlantı gücü [Total link strength]
Konstantakopoulou (2022)	25	10
Jiang (2022)	16	9
Qiano (2022)	8	2
Robina Ramirez (2023)	7	12
Lindsay-Smith (2022)	7	9
Wang (2022a)	7	8
Zhong (2023)	5	19
Al- ababneh (2022)	4	14
Szromek (2023)	4	6
Wang (2022b)	3	17
Sun (2022)	2	26
Roman (2023)	2	18
Brace (2022)	2	12
Song (2022)	2	7
Oborin (2022)	2	5

Şekil 1. Yayınlar için ağ haritası

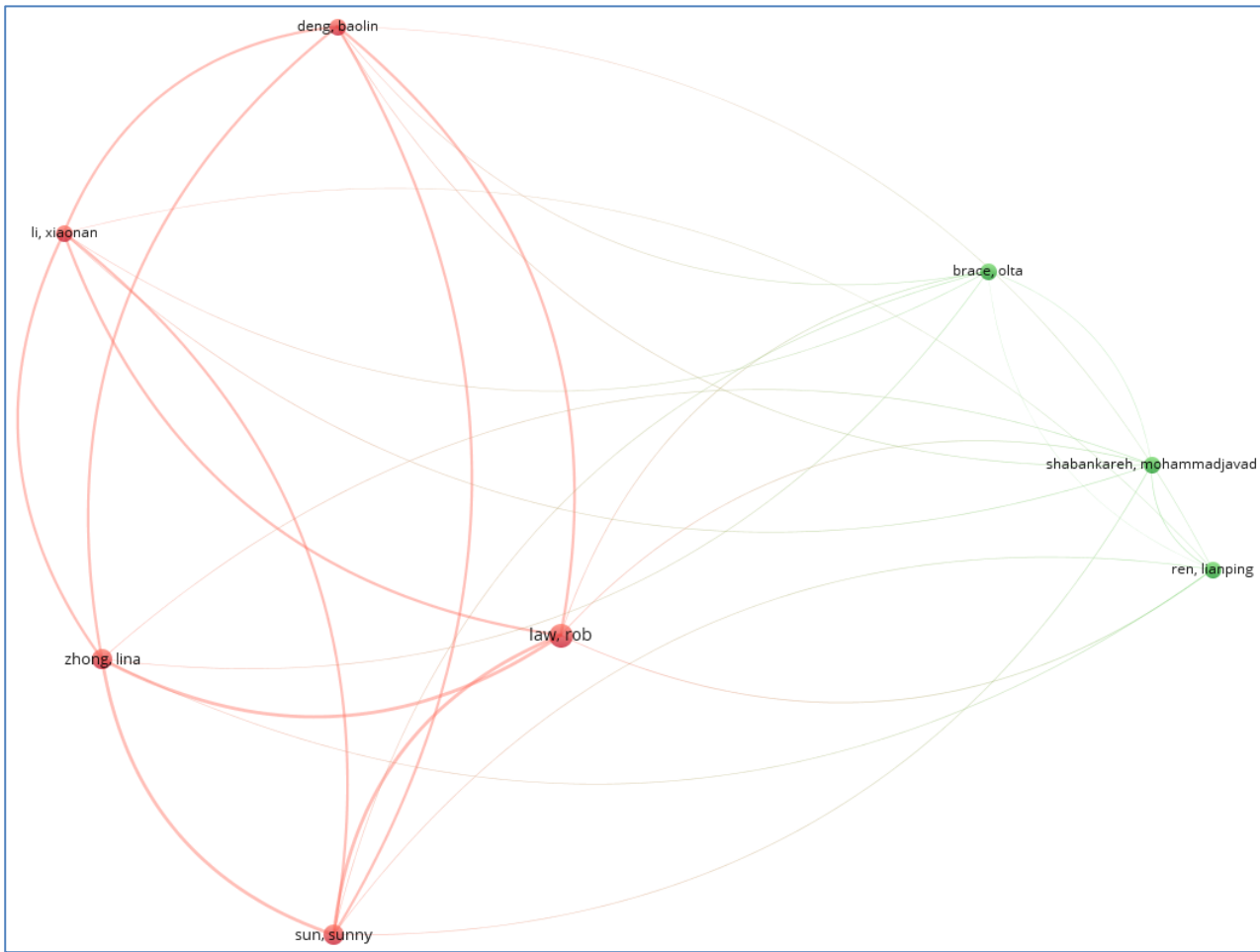
3.2. Yazar İçin Sonuçlar

COVID-19 pandemisi sonrasında, sağlık turizmi ile ilgili en çok yayın yapan yazarların sayıları (bu yayınlara yapılan atıf sayıları ve toplam bağlantı gücü ile birlikte) Tablo 2'de verilmiştir. En çok yayın yapan yazarlara ait ağ haritası ise Şekil 2'de verilmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere; COVID-

19 pandemisi sonrasında, 4 yayınlı 'Law, Rob' birinci sırada yer alırken, bunu 3'er yayın ile 'Sun, Sunny' ve 'Zhong, Lina' izlemiştir. 'Law, Rob' 845 toplam bağlantı gücü ve 7 atıf ile yine ilk sırada yer alan yazar olmuştur (Tablo 2 ve Şekil 2).

Tablo 2. Yazar İçin Sonuçlar

Yazar [Author]	Yayın [Documents]	Atıf [Citations]	Toplam bağlantı gücü [Total link strength]
Law, Rob	4	7	845
Sun, Sunny	3	7	813
Zhong, Lina	3	7	813
Deng, Baolin	2	7	638
Li, Xiaonan	2	7	638
Brace, Olta	2	2	58
Ren, Lianping	2	4	53
Shabankareh, Moammedjavad	2	1	72

Şekil 2. Yazar için ağ haritası

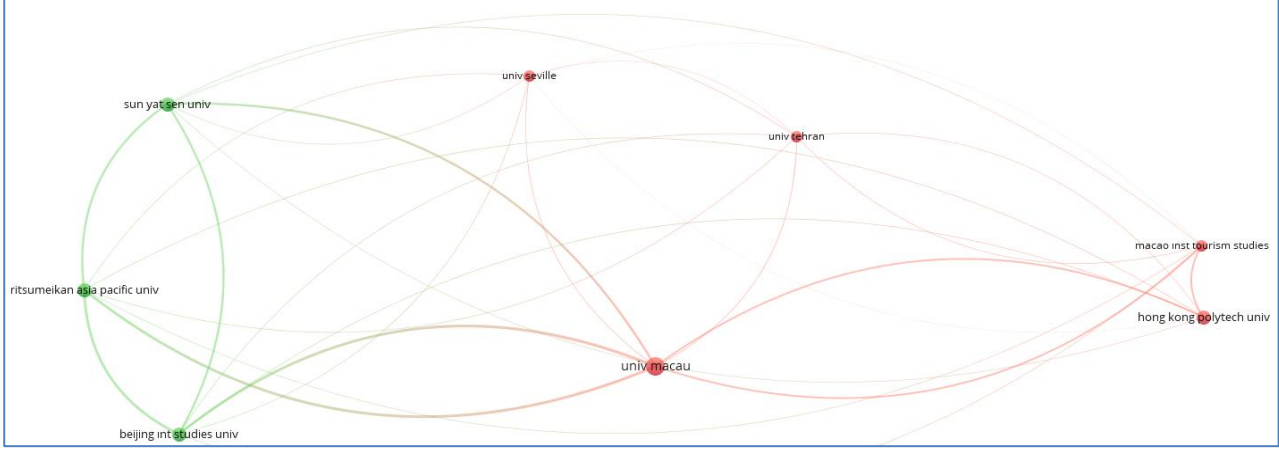
3.3. Kaynak İçin Sonuçlar

COVID-19 pandemisi sonrasında, sağlık turizmi ile ilgili en çok yayın yapan kaynaklar veya dergilerin sayıları (bu yayınlara yapılan atıf sayıları ve toplam bağlantı gücü ile birlikte) Tablo 3'te verilmiştir. En çok yayın yapan kaynak yada dergiler için ağ haritası ise Şekil 3'te verilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü üzere; en çok yayın yapan dergi sıralamasında 3 yayın ile 'Frontier in public health' birinci sırada yer almaktadır. Diğer dergilerde yayımlanan makale sayıları ise 2' dir. 'International

Sun Yat Sen Univ.	3	7	514
Macao Ins. Tourism Studies	2	4	238
Univ. Seville	2	2	47
Univ. Tehran	2	1	76

'Hong Kong Polytech', 'Beijing International Studies', 'Ritsumeikan Asia Pacific' ve 'Sun Yat Sen' üniversitelerine ait yayın sayısı ise 3'tür. Çin'de bulunan Macau üniversitesi, 888 ile en yüksek toplam bağlantı gücüne sahip kurum olurken, bunu 680 toplam bağlantı gücü ile Beijing International Studies ve Ritsumeikan Asia Pacific üniversiteleri izlemiştir (Tablo 4 ve Şekil 4).

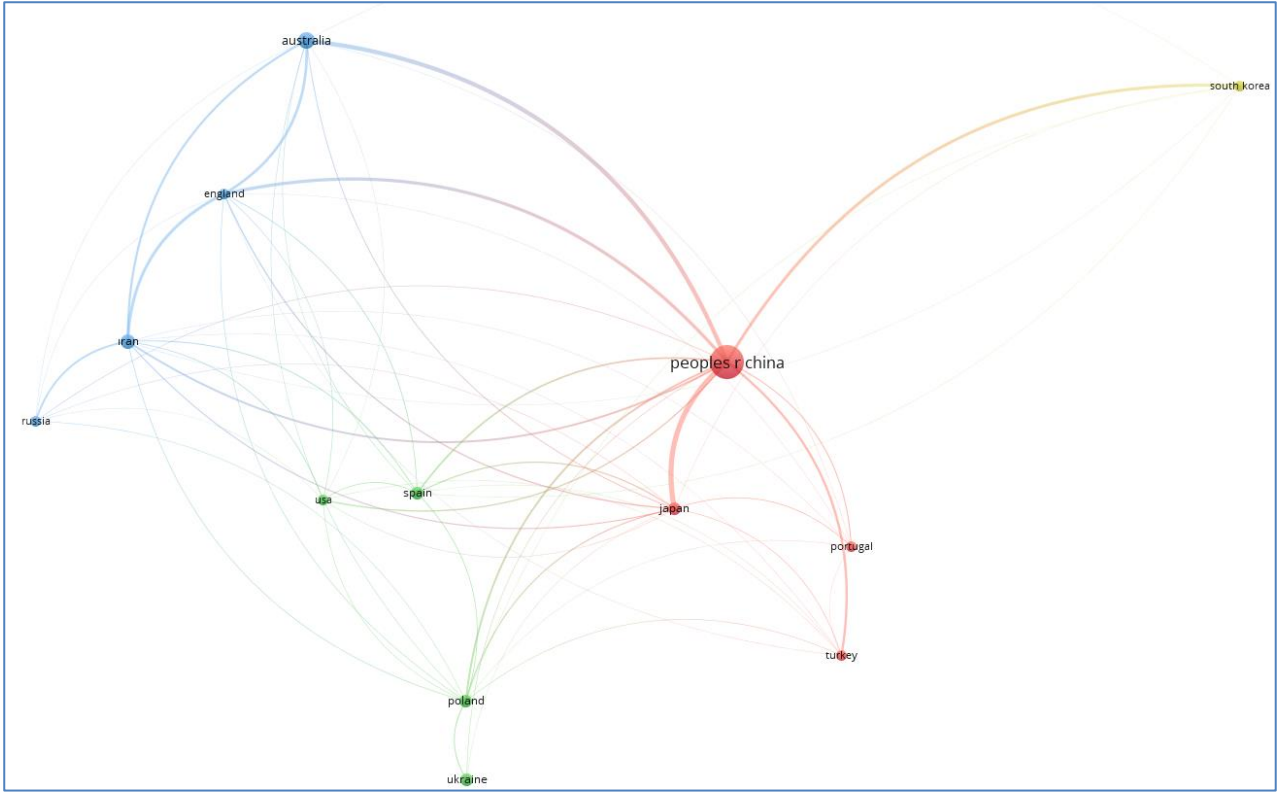
Şekil 4. Kurum için ağ haritası

3.5. Yayın Yapan Ülkeler İçin Sonuçlar

COVID-19 pandemisi sonrasında, sağlık turizmi ile ilgili en çok yayın yapan ülkelerin yayın sayıları ve bu yayınlara yapılan atıf sayıları, toplam bağlantı gücü ile birlikte Tablo 5'te verilmiştir. En çok yayın yapan ülkeler için ağ haritası ise Şekil 5'te verilmiştir. Tablo 5'te görüldüğü üzere COVID-19 pandemisi sonrasında, en çok yayın yapan ülkeler sıralamasında 20 yayın ile Çin birinci sırada yer alırken; bunu 5 yayın ile Avustralya ve 4 yayın ile İran izlemiştir. İspanya, Japonya ve Polonya'nın 3'er yayını bulunurken, Türkiye ve Rusya'nın 2'şer yayını bulunmaktadır. COVID-19 pandemisi sonrasında, 48 atıf ve 842 toplam bağlantı gücü ile Çin, sağlık turizmi ile ilgili en çok yayın yapan ülke olmuştur.

Tablo 5. Yayın Yapan Ülkeler İçin Sonuçlar

Ülke [Country]	Yayın [Documents]	Atıf [Citations]	Toplam bağlantı gücü [Total link strength]
Peoples R of China	20	48	842
Australia	5	15	321
Spain	3	9	76
Japan	3	7	358
Poland	3	6	88
Turkey	2	3	68
Russia	2	3	48
Iran	4	2	252
England	2	1	304
South Korea	2	1	96
Ukraine	3	1	15
USA	2	0	42
Portugal	2	0	22

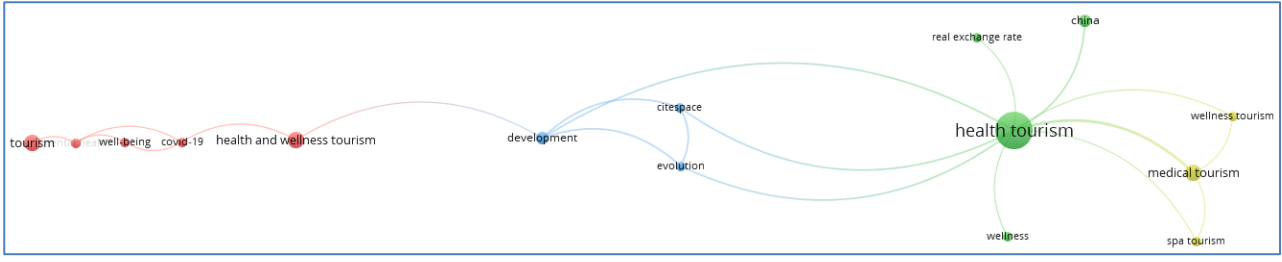
Şekil 5. Yayın yapan ülkeler için ağ haritası

3.6. Anahtar Kelime İçin Sonuçlar

WOS veri tabanından arama sonucu elde edilen 5.029 makale içerisinde 2 ve daha fazla kullanılan anahtar kelimeler ve bu kelimelere ait toplam bağlantı gücü Tablo 6'da, anahtar kelimeler için ağ haritası ise Şekil 6'da verilmiştir. Tablo 6'da görüldüğü üzere, en çok kullanılan anahtar kelimenin; 26 ile 'Health tourism' olduğu ve bunu 5 kullanım ile 'Medical tourism' 'Health and wellness tourism' ve 'Tourism' anahtar kelimelerinin izlediği görülür. 'Health tourism' en yüksek toplam bağlantı gücüne sahip anahtar kelime olmuştur (Tablo 6 ve Şekil 6).

Tablo 6. Anahtar Kelime İçin Sonuçlar

Anahtar Kelimeler [Keywords]	Sayı [Occurrences]	Toplam bağlantı gücü [Total link strength]
Health tourism	26	17
Medical tourism	5	7
Health and wellness tourism	5	2
Tourism	5	1
Development	3	7
China	3	2
Citespace	2	6
Evaluation	2	6
COVID-19	2	3
Mental health	2	3
Spa tourism	2	2
Well-being	2	2
Wellness tourism	2	2
Real exchange rate	2	1
Wellness	2	1

Şekil 6. Anahtar kelimeler için ağ haritası

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada, sağlık turizmi ile ilgili yayınlar, COVID-19 pandemisi sonrasında WOS' tan alınmış ve 5029 makale analize dahil edilmiştir. Çalışmalarda, en sık kullanılan anahtar kelimenin 'health tourism' olduğu gözlenmiştir ve bu kelimenin, 'medical tourism', 'citespace' ve 'evaluation' kelimeleri ile güçlü bağlantıya sahip olduğu görülmüştür.

COVID-19 pandemisinin, dünya çapında etkili olan bir salgın olması ve ilk defa Çin'de görülmüş olması nedeniyle, sağlık turizmi ile ilgili çalışmalarda, ülke olarak Çin ve kurum veya organizasyon olarak da Çin' deki 3 üniversite ilk sıralarda yer almıştır.

Koruyucu hekimlikle birlikte, sağlığının korunmasında, ülkelerin başarılı sonuçlar elde edebilmesi için hastalık süreçlerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Özellikle pandemilerde, yapılan çalışmaların, ülke ve kurum bazında doğru değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, Bibliyometrik analizden yararlanılabilir. Zira Bibliyometrik analiz; ülkelerin, kurumların, araştırmacıların, dergilerin veya araştırma gruplarının ilişkilerini ve etkilerini değerlendirmek üzere kullanılan analiz yöntemlerinden birisidir. Al ve ark. (2019) ise Bibliyometriyi, bilimsel çalışmaların sayısal analizler ve istatistikler yardımıyla ilişkilendirilmesi olarak tanımlamışlardır. Benzer şekilde Zupic ve Čater (2015), Bibliyometrik analizin, yayınlanan araştırmanın tanımlanmasına, değerlendirilmesinde ve izlenmesinde nicel bir yaklaşım olduğunu vurgulamışlardır. Krauskopf (2018) ise Bibliyometrik yöntemlerin, literatürü keşfetmede ve etkili çalışmaları belirlemede araştırmacılara önemli ölçüde yardımcı olabileceğini belirtmiştir.

Günümüzde sağlık turizmi kapsamında, daha kaliteli sağlık hizmetini, daha uygun fiyatlarla ve daha kısa bekleme süreleri ile almak için ülkelerinin dışına çıkan yıllık 30 milyonluk bir trafik bulunmaktadır. Dünyada sağlık turizmi harcamaları yaklaşık 500 Milyar Dolar ile ifade edilmektedir (USHAS, 2024). COVID-19 pandemisi ile ilişkili olarak, sağlık turizminin de olumsuz etkilendiği aşikârdır. Bu durum, pandeminin olumsuz etkisini en kısa sürede ve en etkin şekilde giderecek eylemlerin belirlenmesine yönelik yapılan akademik çalışmaları da etkilemiş olabilir. Zira sağlık turizmi sektörü hızla gelişmekte ve ülkeler, sağlık turistlerini çekmek üzere, sağlık altyapılarına yatırım yapmakta ve turistlerin farklı ihtiyaçlarını karşılamak üzere, geniş bir yelpazede sağlık hizmeti sunma gayreti göstermektedir. Sağlık turizminde, çekiciliğinin artması ile birlikte, sektörde sürdürülebilirliği ve kaliteli bakım ve hizmet standartlarını sağlamak amacıyla, sağlık hizmeti sunanların, yetkili kuruluşlarla işbirliği içinde olması oldukça önemlidir.

Çalışmaya yalnızca COVID-19 sonrası sağlık turizmi ile ilgili yapılan çalışmaların dâhil edilmiş olması, bu çalışmanın önemli bir kısıtlılığı olarak görülebilir. Ancak, COVID-19 pandemisi sonrasına ait bu sonuçların, pandemi öncesi için daha sonra yapılabilecek diğer bibliyometrik analiz sonuçlarını karşılaştırma imkânı sağlayabileceği ve böylece literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Al, U., Sezen, U., & Soydal, İ. (2019). *Türkiye'nin bilimsel yayınlarının sosyal ağ analizi yöntemiyle değerlendirilmesi*. Hacettepe Üniversitesi Proje Raporları No: 110K044, Ankara.
- Eck, N. J., ve Waltman, L. (2022). *VOSviewer Manual*. Universiteit Leiden.

- Krauskopf, E. (2018). A bibliometric analysis of the Journal of Infection and Public Health: 2008–2016. *Journal of infection and public health*, 11(2), 224-229
- USHAŞ, (2024), Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi, <https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi/>, erişim tarihi: 22.04.2024.
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429- 472.